

Smeće

Igor Petričević

Percepcije neželjenih migranata često se oslanjaju na narative o onečišćenju i smeću (Petričević 2022: 110) te su nerijetko povezane sa strahom od zdravstvene ugroženosti (Župarić Ilić i Gregurović 2013). Ti narativi mogu varirati od onih koji naglašavaju da veliki broj migranata „nekulturno“ ostavlja smeće u lokalnim sredinama do onih ekstremno ksenofobnih koji označavaju migrante kao „smeće“ koje kontaminira zajednicu.

Ideje o onečišćenju i prljavštini se baziraju na materijalnim, ali i simboličkim uporištima. Mary Douglas (2004) uvodi najutjecajnije konceptualizaciju nečistoga kao opasnoga, u kojoj je onečišćenje povezano s kulturnom kozmologijom određenog društvenog poretka. Definirati nešto kao prljavo zahtjeva klasificiranje fenomena, njegovih granica i rubova. Prljavština uznemiruje ravnotežu i poredak, a oni označeni kao prljavi smatraju se opasnim i nemoralnim te nerijetko stvaraju potrebu za ritualnim pročišćavanjem društvene strukture nakon što se dogodila transgresija određenih granica. Takve klasifikacije najčešće prate pojedince i grupe koji su strukturalno ambivalentni, percipirani kao anomalije u poretku, ili između različitih društvenih statusa. Victor Turner (1969), u analizi obreda prijelaza, razvija pojam liminalnosti (od lat. *limen*) te naglašava da su liminalni pojedinci označeni kao onečišćavajući, te posljedično opasni.

Liisa Malkki (1995: 4) argumentira kako je u nacionalnom poretku stvari izbjeglištvo samo po sebi aberacija kategorija i zona onečišćenja. Prema Johnu Scanlanu (2005: 182), svaki čin diferencijacije proizvodi smeće, nešto što se ne uklapa u zamišljenu strukturu i red. Masovne migracije, izbjeglištvo i druge vrste populacijskih kretanja po teritoriju intenziviraju anksioznosti vezane uz onečišćenje i konstrukciju fizičkih i kulturnih granica (Dürr i Jaffe 2010: 6). Bridget Anderson (2017: 6) naglašava da diskursi o tražiteljima azila često sadrže metafore o štetočinama i invaziji, povezane s otpadom, brojnošću i prijetnjom domu. Metafore imaju važnu ulogu zato što posreduju između logičkih kategorija i emocija. Anderson podsjeća kako su kroz povijest stranci i drugi marginalni subjekti povezivani sa životinjama, parazitima i ne-vitalnim oblicima života. U skladu sa spomenutim metaforama, percepcije najezde mogu voditi do stvarnih praksi istrebljenja. Anderson također naznačuje da je etimološko podrijetlo engleske riječi za istrijebiti (*exterminate*) staviti nešto izvan granice.

Materijalna i simbolička dimenzija smeća sadrži i snažnu afektivnu komponentu, te su smeće, kao i oni koji su označeni kao „smeće“, često popraćeni osjećajima gađenja. U analizi kulturnih politika emocija, Sara Ahmed (2020: 124) naglašava kako osjetiti gađenje znači biti zahvaćen onim što smo prezreli, tj. kroz gađenje se tijela uzmiču od bliskosti s (odbačenim) objektom gađenja. Gađenje je osjećaj koji ujedinjuje fizičko iskustvo s emocionalnom snagom i moralnom prosudbom te kao takvo održava granice sebstva i označuje granice, ili ih stvara, u materijalnom i društvenom svijetu (Durham 2011: 135). Nadalje, gađenje je često usmjereno prema nižim klasama u društvenoj hijerarhiji (Durham 2011: 32). Paralela ovom razmišljanju prisutna je i u konceptu „emičkih prostora“ Zygmunta Baumana koji piše kako takva mjesta često „ispovraćaju“ one koje se smatra stranim i tuđim (Bauman 2011: 102). Sociokulturne granice se očvršćuju na način da se izvanjski utjecaji koji mogu poremetiti utemeljene društvene odnose i hijerarhije smatraju invazivnim prijetnjama koje će kontaminirati „čisti“ etnonacionalni entitet (Dürr i Jaffe 2010: 6). Posljedično, želje za uklanjanjem „stranih“ opasnih elemenata mogu voditi i do „etničkog čišćenja“ koje nastoji restaurirati navodno stanje mira i homogenosti zajednice prije dolaska Drugih.

18. 11. 2022.

Literatura

Ahmed, Sara. 2020. *Kulturna politika emocija*. Zagreb: Fraktura. Preveo Andy Jelčić.

Anderson, Bridget. 2017. "The Politics of Pests. Immigration and the Invasive Other". *Social Re-search: An International Quarterly* 84/1: 7-28.

Bauman, Zygmunt. 2011. *Tekuća modernost*. Zagreb: Naklada Pelago. Prevela Mira Gregov.

Douglas, Mary. 2004. *Čisto i opasno. Analiza predodžbi o nečistom i zabranjenom*. Zagreb: Algoritam. Prevela Tatjana Bukovčan Žufika.

Durham, Deborah. 2011. "Disgust and the Anthropological Imagination". *Ethnos* 76/2: 131-56.

Dürr, Eveline i Rivke Jaffe. 2010. *Urban Pollution. Cultural Meanings, Social Practices*. Berghahn Books.

Malkki, Liisa H. 1995. "Refugees and Exile. From "Refugee Studies" to the National Order of Things". *Annual Review of Anthropology* 24: 495-523.

Petričević, Igor. 2022. *Beyond Transit. Precarious Emplacement and the Weaving Reception of Migrants in the City of Zagreb*. Doktorski rad. Stockholm University.

Scanlan, John. 2005. *On Garbage*. London: Reaktion Books.

Turner, Victor. 1969. *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*. Brunswick i London: Aldine Transaction.

Župarić-Iljić, Drago i Margareta Gregurović. 2013. „Stavovi studenata prema tražiteljima azila u Republici Hrvatskoj“. *Društvena istraživanja* 22/1: 41-62.